

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 19. ЈУНА 1894.

ПЕСНИШТВО

МИРНА НОЋ

Нопјева славуј међ лишћем у гају
И слатким гласом мирни зрачак пуни,
Росица пада и бисерјем дробним
Свилена њедра цветићима круни.

Са густог грања, што се њежно свило,
Полеће ветрић и долином блуди
И тражи цвеће и пун слатког миља
Испија мирис са свјежих му груди.

И ти си цветак, пун чистоте благе
И пунац раја и анђеоске дражи,
А моја душа ветрић је што блуди
И само тебе, мило цвеће, тражи!

Беч, 3 јуна 1894.

Алекса Шантић

ИЗ ДАЉИНЕ

Нјеђу росним цвећем, на питомој равни,
Ја о теби сањам, моје миље бајно,
А слађана пјесма из шумица тавни'
Подиге се к небу у сунашце сјајно.

У околи мене гледам вите јеле,
Што поносно врхом у небо се пењу,
А у пољу моме румене и беле
Уз певање мило златно класје жењу.

По стазици уској, што из горе води,
С пуном корпом цвећа и јагода рујних,
Планинско девојче као паун ходи
А ветрић јој мрси прамен коса бујних.

На околи мирна сеоца се беле,
Из пастирске фруле слатки глас се вије,
А страшиви зеко, летом лаке стреле,
Протрчи кроз траву и у џбун се скрије.

Из даљине ове ја ти ширим руке
И у санку грлим струк твој, цвете бајни,
И дижем се с тобом кроз чаровне звуке
У небеса златна херувима сјајни'...

У Глајсенбергу, 6 јуна 1894.

Алекса Шантић

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

НОЋ У ДЕВОЛУ

Погас'те светле зубље, меропси и себри моји
И дични витези српски!... Нек благи тихи сан
Опрени снаге ваше, докле у рујној боји
Роди се нови дан.

На бледом далеком понту Цариград дивни спава
А над њим дворог месец љупко и благо сја;
Спавајте, синови моји... док сине светла јава
И с вама кликнем ја.

Ал свану благо јутро. И силне јуначке груди
Испуни лед и ужас и клону бујни жар —
И силне плакаху војске... На мртвом одру туди
Лежаше избраник славе, лежаше мртви цар.

Јов. А. Душић

ДОН РАМИРО

I

он Рамиро коња јаше
У младачком, бујном жару,
А пита га слуга седи:
„Куда тако, господару?“

„У даљини, на врх брега,
Ево двора суре стене;
Ту борави драга моја
И позива ноћас мене!“

„О, не иди! О, не иди!“
— Седи старац тужно цвили —
„Твоји преци са њенима
У мржњи су вазда били.“

По мачу се витез куца,
На лицу му осмех сину;
Он ободе коња лака
И одлете у даљину...

А кад прође ноћца мрачна
И засија рујна зора,
Закуцао витез смели
На вратима свога двора.

„Ти си, старче, имо право —
Заседа ме њена срела;
Ал' сад за то гавран кљуца
Неколико мртвих тела.“

II

Дон Рамиро коња јаше
У младачком, бујном жару,
А пита га слуга седи:
„Куда тако, господару?“

„Куда тако? Да се светим.
Невера ми срце смрви.
Ја сам жељан, седи старче,
Ја сам жељан — њене крви!“

„О, не иди! О, не иди!“
— Опет старац тужно збори —
„Твоја мржња, чим је видиш,
У љубав ће да се створи.“

По мачу се витез куца,
На лицу му осмех сину;
Он ободе коња лака
И одлете у даљину...

А кад прође ноћца мрачна
И засија рујна зора,
Закуцао витез гневни
На вратима свога двора.

„Ти си, старче, имо право —
Ја за мржњу не знам више;
Очи њене, њене усне
Мач освете преломише.“

III

Дон Рамиро коња јаше
У младачком, бујном жару,
А пита га слуга седи:
„Куда тако, господару?“

„У даљини, на врх брега,
Ено двора суре стене,
Ту ме зове моја драга,
Да на груди паднем њене.“

„О, не иди! О, не иди!“
— Опет старац тужно збори —
„Заседа те тамо чека
И освета и злотвори!“

По мачу се витез куца,
На лицу му осмех сину;
Он ободе коња лака
И одлете у даљину...

А кад прође ноћца мрачна
И засија рујна зора,
Захрзао коњиц лаки
На вратима знана двора.

Трчи старац, звече кључи,
Зашкрипала врата стара,
Али коњиц крвав стоји
А нема му господара.

Милорад Ј. Митровић

БОРИС ГОДУНОВ

ДРАМА У ПЕТ ЧИНОВА

НАПИСАО А. С. ПУШКИН

С РУСКОГ ПРЕВЕО А ПИСАРЕВИЋ

ПЕТИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Москва. Царев двор

Борис. Басманов

Цар

Он је побеђен; ал' каква хасна?
Залуд нам венца победног украс.
Раскомадану сабро је војску
На ново, па нам с Путивља прети;
Међ' тим шта наши ироји раде?
Стоје у Крому, где им се шака
Козака руга иза оградe
Трухле. Слава им! Љутим се на њих —
С тога ти буди војвода свима;
Не крв — већ памет нек војводује!
Нек се потуже рад' свога племства!
Презирем дреку тог худог пука,
Опасној навици нек буде крај!

Басманов

Благословен ће бити сто пута
Онај дан, царе, кад се спале
Сви родописи, раздори с њима
И обест свака у родословљу!

Цар

Тај дан је близу; само да најире
Народну буну угушим мирно.

Басманов

Не брин' се за то; народ је такав.
Увек на буну тајно је готов;

Бадар коњ гризе уздице своје,
Син власт очеву не воли често;
Ал' коња јахач мирно укроти
И господари отац над сином.

Цар

Ал' и јахача кад год коњ збаци,
Син није увек оцу под руком:
Народ можемо строгошћу трајном
Држат' у шкрипу. Тако је мислио
Иван, свих бурних буна укротник
И самодржац врло разуман;
Тако ј' мислио и његов унук
Грозни. Та народ не зна за милост:
Учини добро — не каже хвала;
Кињи и казни — не ће т' бит' горе!

(Улази бојар)

Шта је?

Бојар

Дошли су гости са стране.

Цар

Примам их, идем. Чекај, Басманов,
Остани овде: још имам с тобом
Важна говора. (Одлази).

Басманов (сам)

Велик дух државни!

Дај Боже само да Отрепјева
Проклетог свлада; па ће још много,
Много Русији добра пружити.
Велику мисо у уму гаји.

Не треба да се угуши. Каква
Тек мени лепа срећа се спрема,
Кад племству узме наследно право!
У боју не ћу имат' такмаца;
Код круне царске први ћу бити...
А може бити... Каква ј' то ларма?!

(Метеж. — Бојари и придворници трче тамо амо, иду један другоме у сретање и дошптавају се).

Један придворник

По лекара, по лекара!

Други придворник

И по патријарха!

Трећи придворник

Цар царевића к себи дозива.

Четврти придворник

По духовника!

Басманов

А шта ј' то било?

Пети и шести придворник

Цар се разболело, цар на самрти!

Басманов

Ах, Боже!

Пети

С престола ј' пао; крв му облила

Уши и уста...

(Износи цара на столици; сва царска породица и сви бојари.)

Цар

Сви се удал'те -- остав'те само

Сина ми мога! (сви се удале). Умирем, сине;

Загрлимо се! Сине мој, с Богом!

Ти ћеш од сада цар бити, сине....

О Боже, Боже! Овога часа

Пред тобом бићу — душа се моја

Не може никад опростит' греха

Кајањем. Али осећам, сине,

Ти си ми дражи нег моја душа....

Нек буде тако! Подаником сам

Рођен, па треба тај и да умрем;

Ал' сам се царства докопо — како?

Не питај! Доста: ти си праведан,

И праведно ћеш ти да царујеш;

А ја ћу за све сам да одговарам

Пред Богом. Сине, чувај се само

Лажних обмана, слепих превара!

У бурне дане државу примаш;

Опасан јесте — тај узурпатор.

Наоружо се именом страшним.

Ја сам из давна стекао искуства

На влади, па сам могао буне

И метеж сваки угушит' лако;

Преда мном сви су они дрхтали;

Нико се није дрзнути смео
Да на издајство помисли само:
А ти си још млад и неискусан,
Како ћеш владати у тој грозоти,
Гушити буне, издајства откриват'?!
Ал' је Бог велик! Он младићима
Даје мудрости, снаге, слабости....

Слушај, за свог првог саветника
Избери верног и искуснога,

Зрелог човека, ког народ љуби,

А бојари га редом поштују

Због крви и због славе му сјајне —

А то је Шујски. Војсци сад треба

Вешт вођ: Њој Басманова пошљи

И вољно сноси бојарски рапат;

Још си к'о дете седео са мном

У царском већу, па знаш ток ствари

Државних: ништа не мењај у том.

Обичај јесте душа држави.

Ја сам прогонства чинити морао

И смртне казне — ти то не мораш;

Па ће те народ благосиљати,

К'о што је деда твог благосиљо,

Кад је на престо Грознога сео.

С временом само и постепено

Затежи узде државне, сине!

А сад их пусти — ал' не упусти!

Милостив буди и приступачан,

Странцима службе са поверењем

Дели; и чувај устав црквени;

Мало говори, да се глас царски

Не губи залуд у уздух пусти!

К'о звона свети звук нека гласи

Велику жалост ил' велик празник!

Ти с' у том веку, мили мој сине,

Кад женски лик нам крв ватром нали;

Чувај морала свету чистоту

И стид поносни младости своје!

Ко као младић огрезне јако

У калу страсних наслада, тај ће

К'о човек дивљи крволок бити

И ум ће му се лако помрачит'.

У породици буд' увек глава;

Почитуј матер — ал' сам цар буди;

Ти си муж и цар; а сестру љуби —

Јер си јој ти још бранич једини!

Фјодор (на коленима)

Не, не — ти живи и дуго владај!

Без тебе нема нас ни народа.

Цар

Крај је већ свему... очи ми тамне,

Осећам гробну хладноћу већ....

(Долазе: патријарх, свештеници и сви бојари. Царицу воде под руку; царовна јеца).

Ко је то тамо?

А! схимна... тако! И свети постриг!...
Час је куцнуо! Цар се монаши —
Тамни гроб биће хелија моја.
Чекај још мало, свети владико,
Још сам цар; чујте, бојари моји, —
Ево тог, коме предајем царство;
Њега поштујте... Басманов и сви,
На прагу гроба молим вас све,
Њему одани, верни будите!
И тако још је млад и безазлен!
Да л' се кунете?

Бојари Сви се кунемо!

Цар

Хвала вам! Ја сам тим задовољан,
А мени грехе све опростите
И све увреде, што вам нанесох....
Сад свети оче, готов сам, ходи!

(Почиње се обред посвећења. Износе жене онесвешћене.)

ДРУГА ПОЈАВА

Табор

Басманов води Пушкина

Басманов

Ходи овамо и кажи јасно.
И тако те је к мени послао?

Пушкин

Пријатељство ти он нуди своје
И први чин у московском царству.

Басманов

Већ ме је Фјодор диго високо:
Врховни вођ сам над целом војском;
Рад мене он је презрео племство
И гнев бојарски. Ја сам му с' заклео.

Пушкин

Наследнику си законитоме
Заклетву дао, ал' ако живи
Други наследник законитији?...
Басманов

Басманов

Слушај, Пушкине, махни се тога;
Не троши речи бадава! Знам ја
Ко је он.

Пушкин

Литва и сва Русија
Димитријем га давно већ зову;
Но опет за то не јемчим тврдо.
Мож' бити да је и Димитрије,
А мож' бит' да је и узурпатор;
Само знам да ће пре или после
Син Борисов му уступит' Москву.

Басманов

Док год сам ја уз младога цара
Не ће се свога лишити царства.
У нас је доста — хвала Богу — чета,
Победом ћу им улити храброст;
А кога ћете ви против мене
Послати? Да л' козака Карелу
Ил' Мњишка? Кол'ко? Осам хиљада.

Пушкин

Вараш се: нас ни толико нема.
Сам кажеш, наша војска је слаба,
Козаци само плачкају села,
Пољаци само хвале с' и пију.
А Руси... та што трошити речи!
Пред тобом не ћу да се претварам:
Ти већ знаш, ми за што смо јаки;
Не војском ни помођу пољском,
Већ мишљу — и то мишљу народном.
Димитријеве ти знаш победе
А освајање његово мирно,
Кад су му свугде без једног метка
Градови мирно признали владу,
А народ спуго обесно племство.
Сам си видео: јесу л' се с вољом
Борили с њиме? Кад? За Бориса!
А сад?... Басманов! Не! Већ је касно
Распаљивати пепео хладни:
Са свом мудрошћу и чврстом вољом
Не ћеш одолети, него је боље
За тебе, да даш први народу
Леп пример, да Димитрија и ти
Царем прогласиш, тим ћеш га вечно
За се обвезат'. Но како мислиш?

Басманов

Сутра ћу рећи.

Пушкин

Реши се брзо!

Басманов

С Богом!

Пушкин

Промисли само, Басманов! (Оде).

Басманов (сам)

Има он право, издаја ту је.
Шта сад да радим? Да л' још да чекам,
Да бунтовници и мене свежу
И Отрепјеву да ме предаду?
Није ли боље предупредити
Разлев бујице потока бурног?
И самом... Али заклетва моја!
Потомство моје проклињаће ме!
Зар младом цару за поверење
Издајом грозном да благодарим?!...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

То може само изгнаник бедни,
 Да о издајству и буни мисли,
 А ја, зар и ја, царев љубимац?!...
 Али смрт... власт... па народни јади...
 (Замисли се)

Ко је то? Напред! (звижди)

Коња! На јуриш!

ТРЕЋА ПОЈАВА

Губилиште

Пушкин долази, окружен народом

Народ

Царевић нам је посло бојара;
 Чујмо бојара, шта ће да каже!
 Овамо! Овамо!

Пушкин (с трибине)

Московски грађани!

Царевић вам шаље свој поздрав (клања се).
 Знате како је божјим промислом
 Царевић спасен од убилаца;
 Дошо ј', да казни тога убицу,
 Ал' Борис паде пред судом божјим.
 Димитрију се Русија клања;
 Басманов се сам покајо, па је
 Довео чете, да му с' закуну.
 Димитрије вам љубав, мир носи,
 За љубав ћете Годуновима
 Зар дићи руку на свога цара
 Законитога, Мономахова
 Унука?!

Народ

Не, не! Никако!

Пушкин

Московски грађани!

И свет зна кол'ко сте трпели
 Под владом грозног дошљака оног.
 Прогонства, смрт, срамоту, глобу,
 Напор и глад — све сте трпели.
 Димитрије ће вас да усрећи,
 Бојаре, дворјане, слуге, војнике,
 Гости, трговце — речју: сав народ;
 Ви се не ћете лудо противит'
 Нити презрети његову милост?
 Са моћном претњом иде он, да се
 Погне на престо својих отаца;
 Бојте се Бога, не срд'те цара,
 Закуните се правоме цару!
 Смир'те се; одмах пошљите њему
 У табор нашег митрополита,
 Бојаре, ђаке и избранике,
 Да се поклоне цару силноме.

(Силази. — Жагор у народу).

Народ

Нема препирке! Војар је казо
 Истину. Живео цар Димитрије,
 Отац наш!

Мужик (с трибине)

Народе, напред! У Кремљ царски!
 Вежите пашче клетог Бориса!

Народ (јури гомилице)

Веж'те га! Па га у воду бац'те!
 Нек се удави! Живео Димитрије!
 Смрт роду Бориса Годунова!

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Кремљ. Палата Борисова. Стража на степеницама

Фјодор (на прозору)

Просјак (Фјодору). Удел'те што год за име
 Христа!

Стража. Иди даље; са заробљеницима није сло-
 бодно говорити.

Фјодор. Иди, старче, ја сам беднији од тебе;
 ти си бар слободан.

(*Ксенија* под велом прилази к прозору.)

Један из народа. Брат и сестра — сирота деца
 к'о птичићи у крлеци.

Други из народа. Шта их још жали? Прокле-
 то племе!

Први. Отац је био зликовац, а деца су невина.

Други. Ивер не пада далеко од кладе.

Ксенија. Брате, брате! К'о да нам иду бојари!

Фјодор. То је Голицин и Мосаљски. Друге не
 познајем,

Ксенија. Ах, брате, пућ'ће ми срце!

(*Голицин, Мосаљски, Молманов, и Шерефехинов*; за њима
 три стрелца)

Народ. Направ'те места, иду бојари!

(*Бојари улазе у кућу*)

Један из народа. За што су они дошли?

Други. По свој прилици да закуну Фјодора
 Годунова.

Трећи. Зацело? Чујем унутри некакву вику...
 Деру се....

Народ. Чујеш ли?... Метеж! То је женски
 глас.... Хајд'мо унутра! Врата су затворена —
 вика је престала — још жагор траје....

(Отварају се врата и *Мосаљски* се појављује на степеницама.)

Мосаљски. Народе! Марија Годунова и син јој
 Фјодор отровали се. Видели смо им мртве лешине.
 (Народ са ужасом ћути). А што ћутите? Вичите:
 да живи цар Димитрије Ивановић!

(Народ ћути)

ПО ТИШИНИ

ПРИПОВИЈЕТКА С ПРИМОРЈА

(ПРИЈАТЕЉУ П. БУВИЋУ)

(Наставак)

II

Е сјећам се добро које је године било; тек свакако прве зиме за оном, кад нас црногорски владика Свети Петар — да му је хвала и слава! — по поруци рускога цара предаде бечкоме ћесару, који од тада Боком завлада. Те је године Бока грдно страдала од неродице, а врху свијех јада људи стогодњици не бијаху још удесније године запамтили, што се рибељег лова тиче. Баш као да нас с одласком старца владике бијаше свака срећа оставила... Не смијте се, господо, ово вам је ка' из јеванђеља.

Додија уз то народу крута студен и помага ружнијех времена, каквијем се већ давно траг изгубио.

Те је године многоме Бокељу мајка закукала, а и нашу кућу големи јад задеси, јер ми се те године на Веригама утопи покојни отац... честит Србин, да га Бог опрости!

Отишавши Богу на истину, мени, најстаријем сину свом, остави у нашљеђе јато нејаке браће и сестара, све једно другом до ува.

Што се матере тиче — сирота жена! — она бијаше кутњијем послом тако оптерећена, да ни помислити не могаше на какво зарађивање.

Срећом божјом, ја се бијех већ добром снагом опасао, те сам упирао из петнијех жила и као мрав радио, да оно невинце пилежи хљебом нахраним.

То је била моја дужност, а у неку руку и моја радост; јер вам треба знати, е сам ону старицу и оно браће волио ка' очи у глави. Није моје да се хвалим, ама вјере ми, пазио сам их, не као син и брат, но као по сто пута отац.

Али која фајда? У амбару ни зрна жита, а пусто море канда и не бјеше осољено... А и да је било лова, шта би ми хаснило, кад немам лађе.

Јер сам ви заборавио споменути, како нам за очине погибије бијаше с њим заједно пропала и једна овећа гаета, дивота од лађе.

Еле, друго ми не остаде, него да учиним ка' и остала наша момчад: да иселим трбухом за крухом. Јест, али ја далеко не смијем, да

ми оно раје у кући не скапа од глади. Што ћу и како ћу? Наумим да се најмим за мрнара на једној домаћој шкуни, која чињаше вијаће од Леванта; не иђасмо даље од Александрије, те сам тако сваке шесте нећеље дома бивао и својима главом зараду доносио.

Ама то бјеше, код онолико раднијех уста, камена зарада!

Рвао сам се тако читаву годину дана; али ми тај пасји живот најзад додија, те ћу се једном приликом у велике изјадати оцу Саватији, нашем сеоском попи.

— Не остаје ми, рекох, друго, но да се и ја дам на контробанат, као многи други што раде.

Треба знати, да је у то доба царинарска служба била посве траљаво уређена, те се свуда контробанат, особито са трговином из Леванта, у велике проводио. Мени бјеху позната главна кријумчарска пристаништа дуж морске обале и многа њихова скровишта у планини; знаћах на длаку ће се састају и ко им кумује, али сам се увијек од њих клонио, знајући добро е су ти људи — ма да је међу њима било и честитих момака, који се *послом* бављаху једино из мржње прама жбирима — опет већином скотови и ниједне вјере. Па не могах од образа да се с њима барабарим!

Сјем тога, право да кажем, није ми се никад милило потмуло шуровати, но све јавно и отворено радити.

Ни мало се дакле не зачудих, кад ми старина попо одврати:

— Прођи се тога, Аћиме, није за тебе та работа.

— Али нас уби сиротиња! — поврнух ја

— Залуд, синко, закон ваља штовати.

— Закон су људи скројили, оче попо... а Бог није никоме рекао да се жив сарани!

— Вараш се, Аћиме; Бог је рекао: »треба дати цару царско, а Богу божје.« Сад, знаш и сам да је цар једно исто што и држава, а држава једно исто што и ђумрук, дација, царина...

— Простите, оче попо, нијесам знао.

Кад хтједох да му приђем руци, старац се

маши цѣпа, извади по' млетачког дуката, па ми га тури у шаку.

— Пођи с Богом, рече, и да си се мануо Ђорава посла!

Ја се вратих на брод и за неко вријеме наставих мирно свој стари и часни посао.

Али се тешко с невољом борити, напасе кад је чоѣку на врату онолика породица, а у цѣпу нема ни газете принципе, да на њој пољуби светога Марка... Па је онда и друго нешто по сриједи било, што ми не даваше мировати.

Главном постајом царинарске страже на Мељинама (а то се мјесто, тако рећи, са Зелеником сучељава) управљаше један капо, што га зваху Јејина. Тај ме Јејина бијаше страшно замрзио с тога, што се једном приликом бијаша подухватио, да му рачуне покварим, помогавши некијем нашинцима да му се из шака ишчупају; од тога часа као да је смишљено радио, да ме на зли пут наведе.

Просто то — али тај злуради Јејина имађаше са собом и једну сетричну.

Авај, браћо, чудна ђетета! Не да вам се хвалим, ама такове цуре не бијаше у цијелој крајини. Танка у пасу, живолазна као тиче, увијек чиста и присебна, као да је тога часа из кутије испала. Одјећа је на њој чисто пјевала! Бјеше тек навршила шеснаесту годину, а на лицу јој се бајно огледаше њежно и отворено срце. Њене крупне модре очи више су се смијале него ли уста њена, дивно прорезана и ситна као у ђетета.

Име јој бјеше Нина, али је у околици сви зовијаху Ђулићем; и, Бог и душа, кад се чељаде у њу загледа, чини му се као да око ње све саме руже цвјетају. Тако те њено лице на њих подсјећа!

Да прекратим: — та ме цура бијаше у живо срце зигнула.

Љубио сам је још из малена, пошто бијасмо узрасли, тако рећи, једно љуз друго. Ка' оно ти из истог комшилука ђеца, играсмо се увијек заједно по ливадама, покрај мора. у шипрагу, свуда... Кад се из Ђулића поче развијати бујна ђевојка, наше пријатељство, у мјесто да омлитави, а оно се још боље притврди. Кретајући се први пут на море, бијаш се с њом састао на само, па је упитао: »Ђулићу, да л' ћеш ме ти заборавити, пиле моје?« А она мени: »Пођи збогом, Аћиме; рекла сам ти већ: твоја ил' ничија.« Ми смо дакле били међу собом потајно вјеру ухватили.

Те исте вечери уставим вођа Јејину, који бјеше тамап изишао да разгледа своје људе по обали. Ступивши преда њ, рекох му са свим отворено:

— Шјор-Мартине (било му име Мартин), могу ли се срећи надати, да ме својим нећаком назовете?

Ама он не шће за то ни да чује; немам, вели, о чем ни сам да живим, а камо ли још да се женим; он је, иначе, наумио Ђулићу све своје оставити, па је не може дати за гола сирака.

Но се ја с тога ипак не обезнадих,

Пред полазак рекох Ђулићу:

— Ако немам богаства, оно имам снаге и здравља, па ћу својски прионути уз посао... д' ако и нама Бог поможе!

И она бјеше мога мишљења, те ме љупко испрати до на брод, понављајући непрестано:

— Не очајавај, Аћиме, Бог ће нам бити у помоћи.

Али се наше наде показаше скоро варљиве.

Узалуд сам се ја трудио и по морској пучини ломио: у кући нас бејаше деветеро, па никако да се крај с крајем састави. Могаше ли у тој муци бити говора о женидби?

Сасвим тијем, Ђулић ме мој сокољаше. Кад бих се гођ кући враћао, она би ме увијек својим умиљатим гласом тјешила.

— Нека, ја... нека... још смо млади... није нам преша... д' ако Бог и нас погледа!

Једне вечери спонадне ме ипак такова туга, такова мука у срцу, е хоћаш лијепо од јада свиснути... Учини ми се, као да ће све између нас свршити, ако се скоро на какав одлучан, пријеки корак не одлучим.

И бисте ли вјеровали, господо? Имадох срце да још једном страшнога вођа ословим.

У зао час по ме, на сама три дана прије тога, бијаш се у његовијем очима опет огријешно... прећераним милосрђем прама једном кријумчару.

— Вуди ми се с очију, кријумчарски јатаче!

Нијесам то још био, господо, очињега ми вида; те ме та његова ријеч немило косну. С тог у први мах не могох да се савладам и премда се Јејина према мени сав усплахирен кокотио у својој сурој кабаници, отресох се боме и ја на њега како боље умедох, па му окретох леђа.

Он ми се љуго освети, наредивши Ђулићу, да се на ме нипошто више не обзире. па јој

не даде чак ни да јутром прозоре ошкрине, што су се спровођу наше куће растварали, а с којих ме моје лане обично гледаше... Објешењак један! Теже ми је то било поднијети, но да ме пред цијелом крајином као најзадњу к... у ишћукао... Ух!... Кад бих погледао у она затворена окна, чињаше ми се, ваистину, као да је сав свијет око мене опустио.

Ама богом просто, да је на томе свршило! Онај проклети жбир не бијаше чак бољи ни као скрбник и камени ујак.

Правдајућ се тиме, што је он тобож ђевојци све на свијету (био је узео собом као нејако сироче), поступао с њоме као са каквом слушкињом; непрестано би је кињио и за сваку ситницу цсовао и грдио, а по највише откако се бијаше довио, е се нас двоје милујемо. Најзад, једног дана, дође к мени једно чељаде из комшилука те ми јави, е је стари мазгов на њу чак и руке дигао.

Е, то је било одвише. Ван себе од иједа, потечем ка Јејини и ставши дрско преда њ, викнем разјарено:

— Чујте ме, шјор-Мартине: и ако сте ви човјек у годинама, и ако сте јој рођени ујак, ја вам не дам, да на њу руке мећете... јер ће ова ствар наопако свршити!

Он шћеде да ме прекине, но му ја не дадох опеелити.

— Стан'те, не пресецајте ме, нијесам још свршио. Ово не може овако трајати, шјор-Мартине. Оно дијете очито гине... та ваљда нијесте ради да је у гроб свалите! Држ'те ви ваше благо, ми од вас ништа не тражимо... ама, за име Божје, пустите нас да се узмемо, кад се и тако волимо, кад ћемо се и тако волити, док нам под грлом ускуца! Ако пристанете, ево вам тврду вјеру задајем, да ћете у мени наћи најпокорнијег нећака, најоданијег пријатеља; ал' ако ме вашом злом срећом одбијете, Богом вам се кунем, е ћу од овога часа постати ваш најљући крвник... ама крвник, којег ћете се дуго сјећати. Сад бирајте, шјор-Мартине!

Тек што бијех ове речи изустео, а њега стаде вика и запомагање, не друкчије, но као да сам голијем ножем на њега кидисао.

У тињи час искупи се сав комшилук, а на челу му сеоски кнез.

Јејина се сад охрабри и навали на ме свакојаким погрдама, као на најгорег скота.

За тим оћера Ђулића у кујину, режући, сјем крста, као бијесно штене.

Бог је дао да тога дана не би покора.

Ја изидох, дршћући сав као шибика.

Он се једнако за мном дераше:

— Сиктир, лопове један... прије бих је својијем рукама удавио, него је скоту такоме дао!

Не кривите мене, господо, но њега бездушника. Бијех се сасвим обезумио; те исте вечери одем ка својим злим савјетницима:

— Ево ме с вама, рекох; од данас сте стекли поуздана друга!

III

Аћим часком застаде, истресе на длан допушену лулу, напуни је изнова и припали, за тим поглади чибуком осмудјеле бркове, искашља се, па овако надовеза:

— Однесе дакле и мене белај у кријумчаре!

Моји ме нови ортаци дочекаше, не као новајлију, него као старог опробаног друга, те ме одмах сјутра дан опремише у Нови некеме Калабрезу, познатом кријумчарском јатаку.

Бјеше вам стара узорана лија, тај Калабрез.

— Дошао си таман као наручен! рече ми кад ме виђе; баш нам је требао ваљан мрнар, ко при том познаје и наша рочишта низ крајину, јер има већ неко доба е нам на Крфу лежи терет смокава и уза њ неколико балá контробанта. Спремај се одмах на пут; сјутра ћеш се кренути.

— Добро, куме, рекох; али, не буди вам жао, ја сам човјек поморац... па као велим... колико ће бити зараде?

— Да једеш и пијеш до миле воље, све док мука устраје. А да ли јаки Бог да ствар срећно опремите, педесет талијера бакшиша. С тобом ће бити још пет друга.

— Пристајем, ама бих вас молио да ми половину тога одмах избројите; остављам дома гомилу ситне раје, којој није до чекања.

Њему као да не би право, што му тај претплатак иштем.

— Би ли ти било доста двадесет? упита ме, брбајући својом смаглом и окорелом руком по стражњој прегради мајушне шкрабије под дућанским асталом.

— Не ћу, рекох, ни фендика мање.

Знајући добро, е ја више њему требао, него он мени, бијех постао дрзак.

Смежурано се чело Калабрезово набра ма-

до јаче, он се часом предомисли, те најзад извуче из шкрабије три француска жуткаша, па их изниза преда мном на асталу.

— Ево ти, рече, три наполеона; разлику ћемо поравнати кад се вратим.

Изидох весео из дућана и отрчах одмах кући.

Затекох матер уз огњиште, ће бугарима спремаше нешто мекиња.

— Мати, јавих јој се весело, сјутра ти полазим пут Крфа. Ступио сам у ортачину с једнијем Ришћанином, што тргује зејтином, па идемо да довеземо један караг из Леванта. Не бој се, старице моја, одсле ће ти боље тице пјевати! Ево ти, у томе док се вратим, ове три пече, што ми је мој ортак узајмио.

— Па зар све то мени? . . . Придрж', синко, што и за се, требаће ти у путу.

— Не мисли ти за ме, имам ја што ми треба; то је све за кућу, док се ја врнем.

За тим пољубих браћу и сестрице, па се вратих у Нови, без паре у џепу, ама жустра крока и лагана срца, као да бијах големо бреме с леђа свалио.

Сјутрадан одједрисмо пут Крфа.

Прије него ћу се укрцати, бијах отишао да прокрстарим око вођине куће, не ћу ли ће угледати свог драгог Ђулића, ама је не могох ниће спазити. У сами полазак зазрех на обали клетога Јејину.

Не могох, браћо, да одолим унутрашњој јарости, но му с трабакуле, која се већ бијаше од краја отисла, одмјерих, да опростите, од шаке до лакта.

— Почекај, рекох сам у себи, стари злотворе! . . . платићеш га ти мени.

Два дана кашње стигосмо на Крф.

Моји ме другови одведоше смјеста некое Аргиропулу, који бијаше већ приправио дванаест осрчаних замотуљака забрањена еспана, и ми их исте вечери пренесемо на брод и стрпамо под прову. Крф је врло красна варош, али ми се увијек слабо милило у њој стајати, те сам и овога пута једва чекао да терет унесемо и патраг отпловимо, не обзирућ се нимало на то, што нас је права опасност тек у повратку чекала. На жалост, трговац не могаше да нам одмах терет преда, и тако морадосмо и на срамоту да неколико дана у луци издангубимо, чекајући терет. Ви већ знате што су беспослени поморци. Кад смо на лађи најпрече послове опремили, а ми изађемо на крај, па

се скитамо од механе до механе, док нас позна поћ не затече. Тако ћемо један дан, нас тројица, сврнути код неког Георгијоса, крчмара, на чашу самоса. Ту затечемо једнока Грка, мрнара, који се по свој прилици бијаше малко јаче напио, јер како нас по говору познаде е смо Бокељи, а он поче да нас задиркива. Особито се канда на ме окомио бјеше, јер све у мене пиждри и нешто жуга. На крају зазове Георгијоса, подмири пиће и устаде да ће изаћи. Али му враг не даде мировати, но кад мимо ме прође, а он ми маче руком капу с главе, па ће ми обијесно у брк:

— *Барата!*

Видим ја е из њега проговара самос, ал' уједно виђу, да у њему има прилично и лоповлука, јер му је само моја црногорска капа живце раздражила, а шубаре од плаве чохе мојијех другова као да му не би за око запеле. Бијах млад, ватрен, па не могох да се уздржим (а ко би се у такој прилици уздржао?), но се скочих на ноге, па му прилијепих такову замлатицу, е мишљах чисто, скрхао сам му сву лијеву губицу.

— *Галот тил митера су!* — продерах се љутито. — Ти мене вријеђаш на правди Бога . . . скоте од скота!

Нијесам много грчки знао, али колико је доста да један другом мајку опсујемо, толико ми мрнари већ сви знамо.

Грк устукну један корак, трже иза паса оштри инглешки нож и ђипи на мене као разјарено штене. Ја не имађах при руци ништа, чим бих се бранио, и да не би једнога од мојијех другова, који се листо скочи на га шчена за руку, вјера и Бог, шћаше ме с краја на крај просукати.

Имадосмо посла док га савладасмо. Моја два друга, два крута Паштровића, бијаху видни таковијем кавгама, те оба стисну Грка у шаке, и тако му истргнемо нож, па га спутимо појасом и онако свезана предамо пулицији.

То учини е за она два-три дана, те још на Крфу проведосмо, не смједох никуд с брода. Не што се ја тобож онога галијота бојим (кад би витез био, па ми поштено на мегдан изишао, да се као људи огледамо); али се бојим засједе, јер ме је хунцут кадар у сред бијела дана из бусије напасти, па ме на мјесту охладити. Ви знате већ што каже пословица: ни у мору мјере, ни у Грку вјере!

Најзад се једне вечери дигнемо с котве.

Трабакуо наш бјеше врло добар једрењак, лист и послушан у окретима као мало који, а осим нас шесторице кријумчара (који смо уједно радили и као мрнари), имађасмо на броду патруна, неког Доброћанина, и једног малоба за фогун.

Од нас кријумчара — одсле се и ја могах тако звати — двојица бијаху, као што рекох, из Паштровића; двојица бјесмо рођени Зеленичани, а од остале двојице један Луштинчанин, а други Побор. Не треба да вам напомињем, е моји другови не бјеху баш цвијет од поштењака; сваки је од њих поњешто на души носио, али ја у тај мах не имађах времена, да се на њихову грјешну савјест обзирем: кад сам по мору, мени је све добро и лијепо.

Ха, море, господо! То је наше пространо царство... Има дана кад га проклињемо и у кам затуцамо, а овамо, проведемо ли само некоје вријеме на суву, а ми га се пушта зажелимо, баш као какве омиљене јаранице, коју смо дуго жељковали, и најсретнији смо онда, кад можемо да се опет наскрамо његова свјеза и чиста зрака, па макар се сјутра изнова на његову »невјеру« жалили.

Ну, како велики Бог даде, овога нас пута вријеме добро послужи, и ма да нас бура малко опину под Уцињем, трећег дана допловисмо на помол Оштре.

Сунце бијаше већ високо на зренику одмакло, кад се у Боку увалисмо. До подна остадосмо усидрени под Кобилом; а како се по подне стаде дизати мајистрал, заједрисмо вјетром у крму пут Зеленике, превалисмо Кумборски рт и, држећи се увијек пучине, падосмо у сами сутон под Свету Неђељу.

Ту се усидрисмо подалеко од краја и причекасмо да добро омркне; за тим спустисмо у чамац замотуљке, које хођасмо да прокријумчаримо, и пошто се добро наоружасмо, сађемо нас шесторица у чамац, завеземо у помрчини, те се низа сами крај вратимо к једној пустој избрежини у Бијељској обали, ће се бијасмо договорили да нас дочекају домаћи јатаци.

Креснути трипут ватру из кремена, значило је, по нашем договору, као да питамо: — Можемо ли приступити?

Ако они с краја истијем знаком одврну, то нам веле: »Можете слободно!« Кресну ли одонуд само двапут, то је знак да се не мичемо.

Кад бјесмо под крај, ударих трипут огњилом и одбих сваки пут по неколике варнице.

С краја се не јави жива душа.

Јамачно нам се тако брзо не надаху.

Некоји од нас шћедоше да се вратимо на брод, но већина ријеша, да се склонимо под један гребен, што се својим широким боковима у воду спушта, и ту причекамо.

Изнад тога гребена простирала се нечија ограда, засађена лозом и маслином, а одмах за оградом ћесарски друм.

Ноћ бијаше црна као пакао; не могаше човјек ни прста пред оком разабрати.

Не постоја много, а оно нам допријеше до ушију људски гласови из даљине. Ти су гласови све разговјетнији постајали, и скоро одјекну по друму шапат људскијех корака.

Упознасмо одмах одмјерене кроке царинарскијех стража, што се враћаху са ноћнога опхода низ обалу.

На своје велико чудо, разабрах међу осталима и глас вођа Јејине, који вељаше својим људима:

— Нема их ноћас; ваљда их је омело јучерашње вријеме; али ми овога пута не умакоше, па ма се у мише провргли; показашу ја њима с ким имају посла!

За тим кихну горопадно и додаде кроз нос:

— Пасје назиме, нивако да је се отресе!

И пође даље.

Ми скуписмо душу у се, па ни да мрднемо, док се шапат њиховијех стопа не изгуби у даљини.

Сада тек поновисмо знакове и причекасмо.

Овога нам се пута с краја одазваше: у потњој помрчини врцнуше три мале искрице.

Ми одмах завезосмо и у тињи час насукасмо чамац на жало.

Нијесам се страшљив родио, па опет — бисте ли вјеровали? — срце ми се страшно узврпољи.

Богме није шала, кад чоџк своју рођену чапру излаже!

Ама се све изврши на длаку, и тек што ми избацисмо на крај замотуљке, а оно бануше иза плота три-четир пустолова, сваки као тријес, и међу њима неки Томо Гога, људина дивовскога стаса и црне масти, који бијаше на гласу са своје снаге; тај вам је кадар био врећу од сто ока као од шале у зубима понијети.

У колико би длан о длан, упртисмо сваки

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

свој дио робе, па хајд' уз планину ка некоме Маринку, десној руци Калабрезовој, ће нам бијаше заказано рочиште. Не ћу да вам причам по којим смо се косама и потоцима ломили, кроз које ли кланце провлачили, да вођиним шпијунима умањемо; тек толико могу рећи, да је ријетко када дивокоза она мјеста обиграла, куда смо се ми те ноћи верали,

(Наставиће се)

док не стигосмо странпутицом чича-Маринковој кући.

Ту нас дочекају готове мазге, на које Маринкови људи одмах натоваре и одагнају некуд донесене бале, а ми се дошљаци вратимо пречим путем на обалу и одатле на брод, ће стигнемо у само свитање.

Главни нам посао бијаше опремљен.

Марко Цар

ПОУКА

ШТА ЋЕ БИТИ СА ЗЕМЉОМ ДО ПОСЛЕТКА

„Ништ на Земљи постојаног!

„Време иде, време бежи

„Бујним стремом, бујним хуком,

„Све раздире кивном руком,

Ј. С. П.

Окренимо се десно, окренимо се лево; погледајмо пред себе а обрнимо се и натраг; прегледајмо свет данас а посмотримо га и коју годину доцније! Истога човека тешко познаш, ако га дуже време видео ниси! Посматрајте рођено детенце и памтите му миле пртице! Како се измени за неку тек годину! Човечји век баш је кратак па опет за четрдесет-педесет година свога живота тако се мењао, да је непрестано други био!

Како дивно црта Бранко Радичевић у „Ранама“ човека у свима фазама живота му: дете су године нагариле мрком наусницом, плећем и мишицом осиле; дете је израсло: око је чарно, чело ведро, високо га носи; беле за тим њему косе вране, глатко лице бразде му године; око се мути; глава Земљи тежи, ниско је носи; болест не преболева, већ ју носи чак и у ледну гробницу!

С дана у дан мења се човек; расти, развија се; развијен је, снажан је, крепак је; већ почиње опадати, опада, стари; остарио је, док на послетку: Земља био, у земљу је и отишао!

Пропао је; нестало га! За свагда га нестало! Био па га нема!

Непостојано је све на Земљи! Ал како је са том Земљом, која је тако пуна свега непостојаног? Она ће зацело бити постојана! Не! Оно, што је састављено, што је склопљено из непостојаног, не може ни само бити постојано. Земља је непостојана! Она не може остати за сва времена овака; она није свагда до сад така ни била! Шта се и шта с њоме

све догодило, шта је и шта она до сад препатила, како се до сад све мењале бразде и поре по њој, какве су разне жиле по њој текле, какве се у опште промене збиле на њој и с њоме — није човеку у снази, поред све високоучености му, ни близу да каже, да наведе, да исприповеда, да сигурно тврди. Зна човек тек нагађати, како је кад Земља изгледала и какви су све органски и неоргански створови из ње излазили. Неки хоће богме и сигурније да кажу, али та сигурност шири се на тако дуга времена за нас смртне, да кад се издели на време кратко, а оно је баш онда највећа несигурност. Геолошки и астрономски перижоди говоре о преображају и о промени земљиној али о таким менама, које се догодиле у дугом и предугом времену за нас људе; у вечности пак и ти перижоди су врло кратки, тек минути, тек тренутци.

Земља не може остати за вечита времена овака, каква је. Не ће јој сунце вечито сјати, не ће је вечито грејати; не ће јој месец тавне ноћи осветљавати силним милијонима треперавих звезда и звездица. Што се догађа са сваком стварком, догодиће се и са Земљом. И она ће доћи, да каже: Сад отпусти, владико, слугу твојега.

Само кад ће то бити, ту се мало застаје, ту се мало више мисли и размишља. Ту бисмо рекли, да важи оно: „Нјест ваше разумјети времена и лјета, јакже Отец положи во свој власти“. И ипак научењаци иду даље и ради су да кажу, кад то може бити; кад и како.

Према данашњој науци доста се поуздано да прорећи, шта може бити са Земљом до послетка јој; онда, кад већ никога живог на њој не буде, па се не узможе ни записати ни прибележити, да далеки потомци наши, негде на каквој звезди, имају писмених доказа о некадашњем облику земљину, о животу њену и о некадашњим живим и мртвим створовима на њој и кад не буде већ ничега ни од онога, што се данас пише и што ће се писати кад о Земљи, о свету, о свему, о свачему.

„Од данас тако сигурно можемо казати, какав ће бити крај свету, као да је то баш пред нама“ — вели астроном Камило Фламаријон.

Но шта да нас се тиче цео свет, свемир, кад то ни доживети не можемо, доста је да проречемо оно само, што је нашој матери Земљи написано у књизи божјој, у књизи цароставној.

Не ћу да вам говорим, како могу у маломе људи пропадати и како ће можда и пропасти са Земље оваки, какви су сада, држим, да је потпуно доста, да коју рекнем, како ће Земља свршити своју задаћу и како ће она свршити као знатни члан великога, величанственога, божанственога царства а под моћном и силном руком сведржитеља и творца свега што видимо и што не видимо. Па кад знамо, како ће и кад Земља свршити, разуме се, да ће тако и тада, ако не и пре још, и наш крај бити, „наш он покој“.

Човеку може смрћи тројаким путем. Тако може и Земљи тројаки свршетак бити. Човека или нађе самрт изненада и напречац у најлепшем добу или оболу човек на мора да умре а могао би још живети, или остари и изда те му се живот лагано угаси; исто тако може бити и са Земљом

Мило ће ми бити, ако вам узмогу колико толико јасно изнети, како може земља страдати ма којим од ових путева.

1. Изненада ће Земљу напасти само какав небесни братац, или каква небесна сеја; али може бити и други јачи и старији странац какав.

У неизмерном простору светском свега бива; све може бити! У том простору крстаре толике звезде: само у нашем сунчаном систему има, колико се знаде, девет већих и до четири стотине мањих планета, па има месеци! А где су тек силне репатице и безбројни метеорити; па звезде падалице?

Зацело, да у томе кретању може бити и судара и сукоба и злих послелака!

Планете, месеци не ће наићи на земљу; тога реда у току планета око сунца и месеци око својих планета и с њима око сунца, нема више. Ту сви једно на друго пазе и једно друго у ред тера. Не

могу дакле ни тумарати, како би когод хтео. Не ће дакле Земљи сударом и ударом шкодити. Ни сунце не ће на земљу пасти и уништити ју. Репатице пак и метеорити и звезде падалице могу наићи на Земљу, али да ли ће јој што и нашкодити, није баш сигурно! Не ће ове звезде наићи на Земљу, што оне тумарају по својој вољи небесним простором, не ће оне ни за то сударити се са Земљом, што се небом не крећу по икакву закону. Не! Могу наићи баш за то, што су то слабачка небесна тела, слабачки синци живодавца сунца, па их остала браћа и сестре, милујући их јако, на своје груди привлаче или баш напротив не милујући их, као што то рођеноме приличи, бацају их час на једну час на другу страну и сваки час им прописују други пут, којим да пођу на опет да здрави кући не дођу. Сироте ове звезде и звездице из једне неприлике упадају у другу; потуцају се од немила до недрага!

Ови дакле незвани гости, и ситнији и крупнији, могу нас посетити и, како стоји забележено, било је већ репатих звезда, које су јуришале на Земљу, но она је остала сигурна и неповређена.

Познато нам је, да је више њих већ прорицало, како ће Земља пропасти, што ће наићи на њу комета каква. Но на нашу вељу радост, до данас није пропала.

Било је пророка и у старијем необразованоме и пенаучном свету а било је богме и много доцније, скоро у наше дане, у данашњем тако просвећеном свету па ето и крајем прошле године у лицу астронома Фалба, и сви су знали навести како нашој Земљи прети опасност већином од комете тога и тога дана.

Допустите, да се мало разговоримо са таким једним пророчанством па ћете одмах и то видети, ко је страдао у такој прилици, да ли Земља, која мирно и лепо својим путем иде, не дирајући баш никога, или репатица она, што је на њу натрапала.

Астрономи су нашли, рачунајући пут Бјелиној комети, да ће она 29 октобра 1832 године баш пред поноћ тамо доћи, где Земља мора 27 новембра (30 новембра) наићи. Чим се то сазнаде, узбуни се свет на све четири стране европске: свега је било ал највише страха и трепета; неки се чак и убијаху. Једва астроном бечки Литров некако умири узбуњени и забринуте свет броширом, у којој је доказивао, да ће комета доћи тек на осамдесет милијона километара к Земљи, али ближе не!

И доиста Бјелина комета дође, приђе али и оде. Људма паде камен са срца, заборавише на комету а не узеше ју на ум ни на њену доцнијем враћању. Ово је звезду ражљутило, да се од гнева распала, од јада на двоје пукла, баш онда, кад се опет по-

казала Земљи на крају 1845 године. То је изненадило све астрономе. Међу тим зна се, да се комете деле већ више пута. Па и године 1889 једна, пета по реду.

Кад се године 1852 иста комета појавила, опазеше, да се одељени делови разишли: били су девет пута даље но пре шест и по година, и да су ти делови са свим другога изгледа.

Бјелина комета је од оних, што се враћа к сунцу сваких шест година и седам месеци; требало је дакле, да се показала и доцније до 1872 године трипут, али она се не јави, астрономи ју тражаху по небу, али као да је нестане без трага. Знају астрономи пут њен али њу нигде у том путу не могоше наћи и не пађоше је још до данас.

Па где се изгуби? Шта би од ње? Силне звезде падалице у ноћи на 27 новембар 1872 решише загонетку и одговорише на стављено питање.

Те ноћи падаху звезде баш са онога места на небу, где је требало да се она појави и са Земљом и опет судари. Астрономи са професором Klinkerfues-ом на челу за сигурно рекоше, да су звезде падалице баш рушевине Бјелине комете и да је Земља оне ноћи прошла кроз те рушевине. Прошла је и остала здрава и читава, а уз то су њени становници тако величаствени приказ посматрали, који су створиле тако до милијон звезда падалица. Још једанпут до сад осу се небо звездама-падалица-

ма истима; то је било са 27 на 28 новембра 1885 године. И код нас се лепо видело. Само је сада много мање звезда падало но године 1872. По рачуну биће таки диван приказ и око 25 новембра 1898; понавља се дакле сваких тринаест година и свакојако ће сваки пут све мање звезда падати.

Ето, како прође она комета, што године 1832 онолики страх зададе питомим становницима Земље: Земљи је претила, на Земљу је јуришала да ју разруши, а оно се она разрушила у милијоне звезда, које се крећу небом баш истом стазом, истина мало широм, куда се кретала и мати им комета. Сваке године падају ове звезде више или мање око 27 новембра и зову се као звезде падалице Бјелиде по Бјели или Андромедиде, јер долазе из групе звезда под именом Андромеда; но много их пада тек у перијодама од 13 година.

Године 1861 јунија 30 у јутру опет је комета једна наишла на Земљу, како то рачун каже, но тада није било звезда падалица, и скоро да се не би баш ништа ни приметило, да се није у Енглеској јавила нека са свим необична слаба светлост, која је налик била на северну светлост.

Астрономи доказују, да је наша Земља и године 1819 прошла кроз реп комете једне, те би тако до данас само у овоме столећу било три судара.

И опет је земља остала читава! Ако је ко страдао, страдала је комета.

(Наставиће се)

КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАДИМИР КОРОЛЕНКО

ОД А. СИРКИНА

(Свршетак)

Короленко је раг excellence песник народног покрета и нових струја, које почињу да се јављају у нижим слојевима рускога народа, па с тога се човек не треба да чуди, што два силна покрета, који у Русији све то више узимају маха, наиме исељавање, које је постало неизлечива болест, и религиозно врење, које се изопачава у најзакованије сектирство, у скицама и причама Короленковим играју баш доста знатну улогу. У исто време наиме, кад у западним европским државама велике масе људи остављају сваке године своју отаџбину па у Америци траже нова завичаја, бива у Русији силна емиграција на Исток, у Сибир, централну Азију,

Транскасију и остале азиске крајеве руске, емиграција, која и по својој интензивности и због својих димензија битно подсећа на европско исељавање у Америку. Покрет тај бива подрађиван незадовољством и злом вољом руског ратарског и радничког сталежа и непрестано расте. Садашњост руском сељаку изгледа тако тешка и без наде, да он, у колико се у апатичну миру и самопрегору без борбе не пода својој судбини, погледа у друге земље, где му фантазија рише светлију будућност и сношљивије прилике. С правом су са те појаве забринути у руским владиним круговима, јер та појава доказује, да се народна снага буди, да у ње

има иницијативе, активности у вољи, какве пређашњих година није било у руског народа.

Исто тако као што руски прост народ тражи нове земље, где би могао свој живот удесити боље и срећније, исто тако жедни и за новом религијом. Руски народ види у бићу и у раду свога свештеника неки непрелазан јаз међу науком и праксом. Тек ретко нађе у свога попа својстава Христових; заман тражи у њега благодати, добротинства и љубави к истини, које би ваљало да буде у духовнога пастира. Зна само толико о њему, да му на законном прописаној исповести мора платити поприлично новаца или му новац мора надокнадити природним продукцима, као брашном, живином и јајима. Те тако рускога сељака не задовољи ни његов свештеник, ни његова религија, која му прописује послушност и поданост, те с тога тражи своје душевно задовољство у другим верским исповестима или јересима. При свим својим многим тамним странама имају руске секте и по коју светлу страну те доказују, да руски прост народ уме да критикује прилике, у којима је, те се труди, да их себи удеси друкчије. Карактеристична црта свију секата, које су распрострањене по Русији, јесте то, што са свим забацују свештенство и попа те служе службу божју и без њих. Некоје секте имају чак и здраву језгру те их у руској књижевности зову „рационалистичнима“. Тако проповедају неке секте заједницу имања и комунизам, друге за главни догмат постављају једнакост свију пред Богом и законом, а многе друге забацују и управо као идолопоклонство жигошу поштовање икона. Руско сектирство даје изараза врење, које влада у руском народу, и у најпунијој противности стоји како са државном религијом, тако и са социјалним и политичким приликама у земљи. Руски сектирац не ће да призна цркву и види у органима државне власти све само оруђе ђаволово. С тога руска влада са великом забринутотошћу предузима мере против тог покрета, који се ипак све већма шири и нових присталица добија, ма да свет тавнује годинама, ма да присталице тих секата гоне и прогањају, ма да у прогонство шиљу по читава села, где је сектирство захватило корена.

Та два народна покрета, нарочито пак религиозно врење, које је сад тако силно обузело руски народ, све се једнако јављају у Короленковим скицама и причама. Сибирски неки бекрија, у којем се силно јавља жудња за сељакањем и воља на нову веру у руског сељака, приповеда у „Скицама сибирског туристе“ о себи ово: „Буди су ми нанели велику неправду, и то баш власти. Уз то ме је и

Бог немилостиво утукао, умрла ми је моја млада жена и мој синчић. Саморан сам остао на свету, без сродника и пријатеља. Последње ми је андрабуље уз о попа за упок. Почео сам премишљати, мислио сам и мислио те ми се вера пољуљала. Старом вером нисам више био задовољан а нове још нисам нашао. Ја сам до душе необразован, једва нешто знам читати и писати те се баш не поуздавам са свим у свој рођени ум... Са тих је мисли наишла на мене таква сета, да бих био волео да више не живим. Отишао сам од куће, оставио сам оно мало домазлука, оставио сам све... Узео сам своју бундицу, свој алат, своје чизме, одсекао сам у шуми палицу па сам пошао...“ — „Камо?“ — „Никамо. Живео сам у једном месту, радио зарад насушнога хлеба. орао земљу власнику а о жетви сам одлазио у друго место. Ту бих остао један дан, онде недељу дана, на другом месту опет месец дана, и свуд сам видео, како живе људи, како се моле Богу, како верују... Тражио сам праве људе.“ — „Но па јеси ли их нашао?“ — „Како да ти кажем? Дабогме да има свакојакних људи и сваки човек има своју невољу. То је истина. Али, брате, слабо у нашем крају мисле на Бога. Па и разуме се по себи; зар човек сме тако живети, кад би то било по божјој вољи?... Свако мисли само на себе, ако је само његов Мамон сит.“ Тако тај Сибирац тражи нову веру и духовни идејал за своје празно и ојађено срце и та је чежња у њега тако јака, да он ради ње од своје воље иде у тавницу, да се ради ње подвргава гоњењу и љутим казнама, не би ли само могао утолити тај унутрашњи нагон.

У другој скици, што се зове „Макаров сан“, са свим је сибирским луталом Макаром овладао чежња за новим земљама и духовним идејалима. Хоће све да остави те да оде до „брега“, до мистичнога брега, где, као што му његова уобразиља фантастично слика, не мора ни сејати ни орати, где не мора плаћати пореза и где је заштићен од среског судије. Ма да се терет живота свалио на њега те га погнуо, ипак се не подаје очајању и апатичну самопрегору, него са пуно наде рише себи „брег спасења“ и ставља себи у задатак живота, да потражи тај брег.

Најбоље је и најзгодније чежња руског сељака за новом вером приказана у скици, којој је натпис „На путу“, у лицу робијаша Панова. Чудновато се лако њега дојме мисао, коју чита у Левиса: „Наше време страшно тражи нову веру“. — „То је тако!“ вели Панов. — „Шта је тако?“ — „Истина је овде речена о вери.“

Нови покрети и врење у рускога народа налазе

дакле првог свог приказивача у Короленку, у том веома плодовитом новом руском белетристи, који обећаје много. Баш противно Тургењеву, Михајлову, Чернишевском и свима другима, који су најрадије описивали покрет, што се од шездесетих година амо јавио у руске интелигенције, одводи Короленко нашу пажњу на покрете, што се јављају у самога простог народа, те тим отвара нов свет, о којем се у Русији још никад није ни слутило. Он први указује на то, да се у рускога простог народа, који важи као пасиван и апатичан, почињу дизати протести против силе и неправде те да се чежња за бољим приликама и светлијом будућношћу, која је дубоко усађена у унутрашњост човекову, не може искоренити ни у време најлуђе невоље те увек нађе одушке било у религиозној занесености било у незадржавној манији исељеничкој, као што је у Русији. Владимир Короленко припада правцу, који се родио у Русији и којем се као главни заступник

Das Magazin für Litteratur.

може означити Гљѐб Успенски. Баш као и Успенски, одева Короленко своје приче у облик етнографских скица, али га превазилази куд и камо не само песничким даром, него и психолошком дубљином. Чудновато је, да само скице, у којима се Короленко ограничава на описивање народног живота, имају прави песнички карактер; где напротив додирне друге кругове и осећаје, ишчили му његов тако снажни дар. Његова скица „Слепи свирач“, исто тако као и скица му „Ноћу“ јесу тек подређени уметнички производи, и тек онде, где се у тим скицама јави какав тип из народа, добију право песничког полета. Чудно је, да је Короленко баш тим својим слабијим песничким производима стекао славе у туђини исто тако као и у самој Русији те се тек у последње време обратила пажња на велику вредност његових скица из народног живота, где се тај нови руски песник јавља у пуној својој величини и песничком достојанству.

С немачког.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Из нашег је листа у засебну књигу оштампана расправа Тодора Стефановића Вилоског „О прошлости Београда“. Књига се може добити у самога писца у Бечу (IX. Währingerstrasse 37).

— XXIV Споменик српске краљевске академије у Београду доноси прилог Стојана Новаковића с натписом „Србија у години 1834. Писма грофа Боа-ле-Конта грофу де Рињи, министру иностраних дела у Паризу о тадашњем стању у Србији“; XLIII пак Глас академијин доноси „Белешке о архиепископу Никодиму“ од Свет. Н. Вуловића.

— Изашао је VII Годишњак српске краљевске академије. У одељку VII тога Годишњака, где је реч о раду свечаних скупова, саопштена је рецензија дра Милана Јовановића на Комарчићева „Канта нашега доба“, који је добио награду из Мариновићева фонда.

— У седници филолошко-историскога разреда југословенске академије знаности и уметности у прошлу суботу читао је др. Миливој Шрепел своју литерарно-историску расправу „Стај према Лукрецију“. Дубровчанин Бенедикт Стај стекао је међу латинистама прошлог века особиту славу по целој Европи. Шрепел у својој расправи прича најпре о његовом животу, оверћући се уз то на Стајеве књижевне дру-

гове у Риму. За тим оцењује Стајеву песму о Декартовој философији, коју је довршио још у 24 својој години, те доказује, да је Стај раширио границе Декартовој философији и у физикалном делу унео у своју песму елементе Коперникове и Њутнове науке а у етичном делу понеке мисли хришћанске вере. У облику се Стај повео за римским песником Лукрецијем Каром.

— У истој је седници предана и расправа професора Р. Стрехала „Особине данашњег речког наречја“ и принос професора Фр. Радића „Прилози за историју словенског југа год. 1448“.

□ У Задру изађоше *Canti popolari Serbi* у преводу Јована Николића. О њима је изашао реферат у београдском „Реду“, који је престао излазити.

□ Женевски књижевни лист, *La Semaine littéraire*, почео је доносити у своме 23 броју од 9 јуна, путописне белешке William Ritter-a: *Seconde voyage de Monténégro*.

□ Француска Академија изабрала је за своје чланове: Paul Bourget-a, познатог романсијера, и Albert Sorel-a, професора на слободној школи политичких наука у Паризу. Sorel је написао поред многих дела и *La question d' Orient au XVIII-me siècle*, које се сматра као ремек-дело у француској књижевности.

САДРЖАЈ: Песништво: Мирна ноћ. Из даљине. Ноћ у Деволу. Дон Рамиро. Борис Годунов. По тишини. — Поука: Шта ће бити са Земљом до послетка. — Књижевност: Владимир Короленко. — Ковчежић: Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 ф.р. а. вр. на целу годину, 2 ф.р. 50 новч. за по године, 1 ф.р. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожића у Београду.

Издаје књижарница Луке Јоцића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.